

УДК 338.439.62:636.034

ЗАЛЕЖНІСТЬ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА ВІД СПОЖИВЧОГО ПОПИТУ НА МОЛОЧНІ ПРОДУКТИ

І. Яців, д. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0002-2370-6351

С. Яців, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0002-5242-7845

Львівський національний аграрний університет

© І. Яців, С. Яців, 2021

<https://doi.org/10.31734/agrarecon2021.01-02.082>

Яців І., Яців С. Залежність розвитку молочного скотарства від споживчого попиту на молочні продукти

Викладено результати дослідження особливостей формування споживчого попиту на молочні продукти в Україні. Показано зв'язок цього попиту з розвитком молочного скотарства. Низький рівень доходів населення обмежує його купівельну спроможність і негативно впливає на місткість внутрішнього ринку молочних продуктів. Це у свою чергу знижує інвестиційну привабливість молочного скотарства. Упродовж тривалого періоду в Україні зменшується поголів'я корів і обсягів виробництва молока.

Низький відносно рекомендованих норм рівень споживання молочної продукції в Україні дає підстави розраховувати на зростання попиту на цю продукцію при підвищенні реальних доходів населення. Для аналізу поведінки споживачів молочних продуктів визначали коефіцієнти еластичності попиту на молочні продукти та витрат на їхнє придбання залежно від зміни доходів споживачів. Описано і продемонстровано методику розрахунку цих коефіцієнтів. Для обчислень використані дані здійснюваного Державною службою статистики України обстеження домогосподарств. Оцінено відмінності в доходах, споживанні придбаних продуктів та грошових витратах на їхнє придбання з розрахунку на одну особу в децильних групах домогосподарств.

Встановлено, що коефіцієнти еластичності попиту на молочні продукти і витрат на їх придбання за доходом відносно високі. Коефіцієнти еластичності грошових витрат на придбання молочних продуктів дещо вищі, ніж коефіцієнти еластичності попиту на ці продукти, вираженого в натуральних показниках. Це свідчить про певну готовність споживачів нести додаткові витрати на придбання високоякісної продукції. Перспективним варіантом є задоволення потреб молокопереробних підприємств у якісній сировині продукцією, виробленою на великих молочнотоварних фермах. Наявність груп споживачів із диференційованими запитами створює можливості для знаходження ніш на ринку молока малим підприємствам.

Ключові слова: молочне скотарство, молочні продукти, споживання молочних продуктів, попит, еластичність попиту.

Yatsiv I., Yatsiv S. Dependence of dairy farming development on consumer demand for dairy products

The article presents the results of a study of the peculiarities of formation of consumer demand for dairy products in Ukraine. The connection between this demand and the development of dairy farming is shown. The low level of income of the population limits its purchasing power and negatively affects the capacity of the domestic market of dairy products. This in turn reduces the investment attractiveness of dairy farming. The number of cows and milk production in Ukraine has been declining for a long time.

In Ukraine, consumption of dairy products is at the low level relatively to the recommended norms that gives grounds to expect an increase in demand for these products with an increase in real incomes. To analyze the behavior of consumers of dairy products, the coefficients of elasticity of the demand for dairy products and the cost of their acquisition depending on changes in consumer income are determined. The method of these coefficients calculation is described and demonstrated. The data from household surveys conducted by the State Statistics Service of Ukraine were used for calculations. Differences in income, consumption of purchased

products and cash expenditures for their purchase per capita in decile groups of households were assessed.

It is established that the coefficients of elasticity of demand for dairy products and the cost of their acquisition by income are relatively high. The coefficients of elasticity of monetary costs for the purchase of dairy products are slightly higher than the coefficients of elasticity of demand for these products, expressed in physical terms. This indicates a certain willingness of consumers to bear the additional costs of purchasing high quality products. A promising option is to meet the needs of dairy companies in quality raw materials produced on large dairy farms. The presence of consumer groups with differentiated demands creates opportunities for small businesses to find niches in the milk market.

Key words: *dairy farming, dairy products, consumption of dairy products, demand, elasticity of demand.*

Постановка проблеми. Молочне скотарство формує сировинну базу молокопродуктового підкомплексу – одного з основних сегментів аграрного сектору економіки. Від стану цього підкомплексу залежить продовольча безпека країни. На його підприємствах створена велика кількість робочих місць, а їхня продукція характерна високою доданою вартістю. Розвиток молочного скотарства забезпечує раціональне поєднання рослинницьких і тваринницьких галузей у системі аграрного виробництва, що позитивно впливає на використання задіяних у цьому виробництві ресурсів, збереження родючості угідь тощо.

Якщо в інших основних галузях вітчизняного сільського господарства позитивні зрушення проявляються доволі виразно, то тенденції в молочному скотарстві вказують на продовження кризи, яка спостерігається упродовж тривалого, десятирічного періоду. Така ситуація породжена низкою причин. Та системні й вагомні позитивні зрушення стануть можливими, якщо сільськогосподарські товаровиробники будуть упевнені в перспективності інвестицій у молочний бізнес. Ця впевненість залежить від наявності зростального попиту на сировинне молоко. Визначають цей попит насамперед запити кінцевих споживачів молочної продукції – населення. Виявлення особливостей формування цього попиту важливе для обґрунтування заходів у рамках управління продовольчою безпекою країни, розробки програм відродження молочного скотарства, що має винятково важливе соціально-економічне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку вітчизняного

молокопродуктового підкомплексу, їхній зв'язок із низьким рівнем споживання населенням країни молочних продуктів привертають увагу багатьох дослідників. Учені пов'язують украй складне становище цього сектору аграрної економіки з відсутністю достатньої та стабільної державної підтримки молочного скотарства, низькою інвестиційною привабливістю галузі, унаслідок чого чимало виробників застосовують застарілі технології, з ціновим диспаритетом (Божидарник, Іванова та Гура, 2017, с. 98; Ігнатенко та Новак, 2020, с. 63; Россоха та Петриченко, 2018, с. 44), руйнуванням сталих організаційно-економічних відносин між агровиробниками та постачальниками матеріальних ресурсів і покупцями молока-сировини (Федулова, 2018, с. 17).

Науковці відзначають зв'язок між зменшенням пропозиції молочної сировини і спадом виробництва більшості молочних продуктів (Россоха та Петриченко, 2018, с. 49; Федулова, 2018, с. 18). Водночас дослідники наголошують, що низький рівень споживання молочної продукції слід пов'язувати не з браком її пропозиції, а з низькою купівельною спроможністю населення (Варченко, Свиноус та Липкань, 2017, с. 59–60; Козак, 2020, с. 210; Степасюк та Тітенко, 2018, с. 47). Низька купівельна спроможність породжує й зростання попиту на низькоякісну та дешеву продукцію (Ігнатенко та Новак, 2020, с. 63).

Методику дослідження еластичності попиту на продукти харчування (у тому числі молочні) залежно від доходів населення та цін на продовольчі товари розглядають у своїх працях О. М. Грибинук, М. А. Лисак та В. М. Пугачов (2017), Г. П. Жалдак та М. Ю. Косенко (2020), О. А. Козак (2020),

В. П. Синчак та Т. А. Самарічева (2016), І. В. Федулова та І. М. Болотіна (2014), S. Kvasha and oth. (2019), P. Vukadinovic, A. Damianjvic and J. Krstic-Randic (2017), W. Zhang and J. M. Alston, (2018) та інші автори. Вони пропонують різні методичні підходи до визначення залежностей між попитом та чинниками, що на нього впливають. Доволі помітно відрізняються й результати їхніх розрахунків коефіцієнтів еластичності попиту на молочні продукти, що пов'язано як із динамічністю змін на відповідних ринках, так і зі залежністю цих результатів від застосовуваних методик їх встановлення. Останнє обумовлює необхідність продовження досліджень стосовно обробки доступних статистичних даних, теоретичного обґрунтування застосовуваних методик розрахунку коефіцієнтів еластичності попиту на продовольчі товари.

Постановка завдання. У нашому дослідженні ставили завдання встановити особливості формування споживчого попиту на молочні продукти в Україні та оцінити вплив цього попиту на перспективи розвитку молочного скотарства.

Методика дослідження та матеріали. У процесі дослідження застосовували низку загальних і спеціальних методів: абстрактно-логічний, індукції та дедукції – для теоретичного узагальнення результатів аналізу процесів у молочному скотарстві, поведінки споживачів молочних продуктів харчування; аналізу та синтезу – для деталізації об'єкта дослідження, що дало змогу встановити низку особливостей і закономірностей у формуванні попиту на молочну продукцію; статистико-економічний – для опрацювання інформації про стан і тенденції розвитку молочного скотарства, споживання молочних продуктів та ін.

Для аналізу еластичності попиту на молочні продукти за доходом використано формулу, виведену на основі методики, запропонованої англійським економістом Р. Алленом:

$$E_Y = \frac{(Q_2 - Q_1) : (Q_1 + Q_2)}{(Y_2 - Y_1) : (Y_1 + Y_2)}, \quad (1)$$

де Q_1, Q_2 – обсяг попиту з розрахунку на одну особу за різними групами споживачів;

Y_1, Y_2 – обсяг доходу на одну особу за різними групами споживачів.

Зазначена методика передбачає визначення відношення зміни попиту та доходів споживачів до середньої точки інтервалу, в якому відбулася зміна. Такий підхід дає змогу аналізувати еластичність як за збільшення досліджуваних показників, так і за їх зменшення.

У дослідженні використані офіційні дані Державної служби статистики України, зокрема результати здійснюваного нею обстеження витрат і ресурсів домогосподарств. Матеріали обстеження у розрізі десятичних (10 %-их) груп домогосподарств слугували джерелом інформації для розрахунку впливу зміни в доходах окремих груп населення на зміну їхньої поведінки як покупців молочних продуктів.

Виклад основного матеріалу. Молочне скотарство традиційно вважається однією з основних галузей сільського господарства України. Однак її позиції серед інших галузей аграрного виробництва стрімко погіршуються: якщо 2010 року частка молока в загальному обсязі виробленої у країні продукції сільського господарства у сталих цінах становила 10,7 %, у 2019 року вона зменшилася до 6,3 % (Сільське господарство України, 2020, с. 45). Значною мірою це пов'язано з тим, що більшість виробництва молока зосереджена в господарствах населення (табл. 1), які не мають достатньо вагомим стимулів розвивати трудо- й ресурсомістку галузь, рівень доходів від якої не надто значущий для пересічної селянської сім'ї. Однак не спостерігаємо прогресивних зрушень у молочному скотарстві й у сільськогосподарських підприємствах. У цій категорії господарств зменшується поголів'я корів, і лише за рахунок підвищення їх продуктивності обсяги виробництва молока залишаються відносно стабільними. Кількість підприємств, що утримували корів, зменшилася в Україні протягом 2016–2019 років з 2614 до 1894, тобто більш ніж на чверть.

**Динаміка основних показників молочного скотарства
та формування балансу молока й молочних продуктів в Україні¹**

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. до 2015 р., %, +/- п.
Обсяг виробництва молока, тис. т	10615	10382	10281	10064	9663	91,0
у т.ч. с.-г. підприємствами	2699	2706	2766	2756	2729	101,1
господарствами населення	7946	7676	7515	7309	6935	87,3
Поголів'я корів на кінець року, тис. голів	2166,6	2108,9	2017,8	1919,4	1788,5	82,5
у т.ч. у с.-г. підприємствах	505,1	484,6	466,6	467,8	438,6	86,8
господарствах населення	1661,5	1324,3	1551,2	1451,6	1349,9	81,2
Середня ціна реалізації 1 т молока, грн:						
с.-г. підприємствами	4347,3	5461,8	7234,0	7602,4	8198,2	188,6
господарствами населення	3619,9	4351,4	5550,2	5995,8	6638,2	183,4
Рівень рентабельності молока у с.-г. підприємствах, %	12,7	18,6	26,9	16,1	20,6	+ 7,9 п.
Фонд споживання молока і молокопродуктів, тис. т	8995	8942	8496	8355	8428	93,7
у розрахунку на одну особу, кг	209,9	209,5	200,0	197,7	200,5	95,5
Імпорт, тис. т	78	105	132	180	337	у 4,32 раза
до обсягу споживання, %	0,9	1,2	1,6	2,2	4,0	+ 3,1 п.
Експорт, тис. т	464	434	835	807	599	127,8
до обсягу споживання, %	4,4	4,2	8,1	8,0	6,1	+ 1,9 п.

¹ Розраховано за даними (Сільське господарство України, 2020).

Таку ситуацію не можна пов'язувати лише з несприятливими економічними умовами для виробництва молока, оскільки середня ціна його реалізації підприємствами України 2019 року порівняно з 2015 роком зросла на 88,6 %. Для порівняння, загальний індекс цін на сільськогосподарську продукцію, реалізовану підприємствами, становив за цей період усього 122,7 %. Рівень закупівельних цін забезпечував підприємствам відносно високі показники рентабельності виробництва молока. Приклад багатьох успішних виробників молочної сировини спростовує версію про неприбутковість цього бізнесу (Божидарник, Іванова та Гура, 2017, с. 98).

Стрімке зростання закупівельних цін на молоко можна пов'язувати з незадоволеним попитом на молочну сировину. Обсяг її виробництва – основний чинник, що формує фонд споживання молока та молочних

продуктів у країні. Індикатором продовольчої безпеки є рівень споживання окремого продукту відносно раціональної норми. За відсутності офіційно затверджених оновлених норм можна використати рекомендовані Міністерством охорони здоров'я України раціональні норми споживання основних продуктів харчування на душу населення на 2005–2015 роки. Зафіксований 2019 року в Україні рівень споживання молока і молокопродуктів (у перерахунку на молоко) з розрахунку на одну особу (200,5 кг) становив усього 52,8 % від раціональної норми (380 кг). Це значно поступається аналогічним показникам за іншими основними продуктами харчування, найменшими серед яких були рівень споживання м'яса і м'ясопродуктів (64,8 % від рекомендованої норми) та плодів і ягід (65,2 %).

Низький рівень споживання молочних продуктів пов'язаний із проблемами не

фізичної, а економічної їх доступності для населення України. Брак фізичної доступності можна ліквідувати за допомогою імпорту молочних товарів. Однак його обсяг протягом останніх років помітно поступався обсягу експорту за відповідною товарною групою. Отже, споживання молочних продуктів формують насамперед під впливом їх економічної доступності. Цей вплив поширюється на формування й інших параметрів балансу молока у країні, зокрема й на виробництво молочної сировини.

За даними обстеження домогосподарств протягом останніх років на придбання продовольчих товарів припадало понад 40 % грошових витрат населення України (табл. 2). У динаміці цей показник характерний тенденцією до зниження, однак його

рівень залишається надто високим. Низька економічна доступність продуктів харчування негативно впливає на перспективи збільшення обсягу реалізації продовольчих товарів на внутрішньому ринку.

Частка витрат на придбання молока, сиру та масла у грошових витратах домогосподарств на продовольчі товари характерна тенденцією до зростання. Обсяг споживання молокопродуктів на одну особу в натуральних показниках протягом останніх років суттєво не змінився, а отже, зростання витрат пов'язано зі здорожчанням відповідних товарів. З урахуванням цього доходимо висновку, що еластичність попиту на молочні товари за ціною – доволі низька, і населення не схильне суттєво скорочувати їх придбання через зростання цін на цю продукцію.

Таблиця 2

Частка витрат на харчування та рівень споживання молочних продуктів у домогосподарствах України*

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Частка у грошових витратах, %: витрат на продовольчі товари	49,6	47,8	46,3	45,3	43,1
витрат на харчування	51,3	49,7	48,3	47,2	45,1
Частка витрат на молоко, сир та масло, %: у загальних грошових витратах	6,5	6,4	6,7	6,6	6,2
у грошових витратах на продовольчі товари	13,1	13,4	14,4	14,6	14,5
Споживання молока, молокопродуктів та масла (в перерахунку на молоко) на одну особу на місяць, кг	19,8	19,6	19,3	19,1	19,0
у т. ч. тих, що проживають у міських поселеннях	19,6	19,3	19,1	19,0	18,9
у сільській місцевості	20,2	20,3	19,7	19,2	19,2
Частка спожитих молока, молокопродуктів та масла, вироблених в особистому господарстві, %	15,1	16,3	15,4	13,5	13,3
у т. ч. в домогосподарствах сільської місцевості	41,5	42,3	40,7	36,7	36,9

¹ Розраховано за даними статистичних збірників «Витрати і ресурси домогосподарств України» за відповідні роки.

Слід зазначити, що в Україні доволі високою є частка споживання окремих видів продовольства натурального виробництва. Зокрема у спожитих у домогосподарствах сільської місцевості молочних продуктах на

продукцію, вироблену в особистому господарстві, припадає більше третини. З одного боку, це зменшує місткість ринку молочних товарів. З іншого, згортання виробництва молока в господарствах населення

стимулює зростання попиту на сировину, вироблену в підприємствах.

Перспективи розвитку в Україні молочного скотарства слід оцінювати крізь призму товарного виробництва його продукції. Виходячи з цього, досліджуючи еластичність попиту на молочні продукти за доходом, вважаємо за доцільне враховувати тільки ту продукцію, яку споживачі купують. Такий підхід, зокрема, застосований при визначенні коефіцієнтів еластичності попиту на молочні продукти за доходом. Ці коефіцієнти відображають зміну поведінки споживачів продовольства в міру зростання їхніх доходів. Як індикатори поведінки розглядали не тільки обсяги придбання

молочних товарів, а й понесені при цьому домогосподарствами витрати.

Методика відповідних розрахунків наведена в табл. 3. Оцінювали відмінності в доходах, споживанні продуктів і витратах на їх придбання з розрахунку на одну особу в децильних групах домогосподарств. Коефіцієнти еластичності в окремих децильних групах визначені на основі врахування зміни досліджуваних показників порівняно з попередньою групою. Узагальнювальний коефіцієнт еластичності (за сукупністю) визначений як середня арифметична, зважена з коефіцієнтів за окремими децильними групами. Вагами слугувала частка осіб у відповідній групі домогосподарств у загальній їх кількості.

Таблиця 3

Розрахунок коефіцієнтів еластичності попиту на молочні продукти та витрат на їхнє придбання за доходами в Україні, 2019 р.¹

Децильна група домогосподарств за середніми загальними доходами на душу населення	Грошові доходи на одну особу на місяць, грн	Грошові витрати на продукти харчування на одну особу на місяць, грн	Грошові витрати на молочні продукти на одну особу на місяць, грн	Споживання придбаних молочних продуктів на одну особу на місяць, кг	Коефіцієнти еластичності за грошовими доходами		
					грошових витрат на продукти харчування	грошових витрат на молочні продукти ²	попиту на молочні продукти ³ (у натуральному обсязі)
Перша	2210	1228	174	11,5	x	x	x
Друга	2899	1337	189	12,7	0,32	0,32	0,38
Третя	3424	1568	235	15,4	0,96	1,29	1,15
Четверта	3918	1684	249	16,0	0,53	0,44	0,26
П'ята	4404	1730	254	16,1	0,23	0,18	0,06
Шоста	4953	1762	249	16,0	0,16	- 0,19	- 0,06
Сьома	5650	1952	279	17,7	0,78	0,86	0,74
Восьма	6458	2014	293	17,8	0,24	0,39	0,04
Дев'ята	7858	2278	324	19,3	0,63	0,51	0,43
Десята	11887	2748	404	22,6	0,46	0,53	0,38
За сукупністю	5282	1902	263	16,5	0,47	0,48	0,37

¹ Розраховано за даними (Витрати і ресурси домогосподарств України, 2020).

² Молоко, сир, масло.

³ Молоко, молокопродукти та масло (в перерахунку на молоко).

Матеріали здійснюваного Державною службою статистики обстеження дають змогу визначити споживання продуктів харчу-

вання у децильних групах домогосподарств, сформованих залежно від розміру їх еквівалентних загальних доходів на одну особу.

Індикатором доходів слугували грошові доходи цих домогосподарств, оскільки саме вони безпосередньо визначають купівельну спроможність споживачів, а отже, й їхню поведінку на ринку. Встановлено, що 2019 року коефіцієнти еластичності грошових витрат домогосподарств на продукти харчування і на молочні товари були практично однаковими (відповідно 0,47 і 0,48). Тобто зі зростанням грошових доходів домогосподарств на 1% їхні видатки на придбання молочних продуктів зростали на 0,48%. Коефіцієнт еластичності попиту на молочні продукти в натуральному обсязі був дещо нижчим – 0,37. Різниця вказує на те, що зі зростанням доходів споживачі проявляють певну схильність до придбання дорожчих молочних товарів – якісніших та цінніших за асортиментом.

Наведені в табл. 4 дані дають змогу порівняти коефіцієнти еластичності попиту на молочні продукти і витрат на їхнє придбання за доходом з аналогічними показниками щодо інших основних продуктів харчування. Низькі коефіцієнти еластичності характерні для тих продуктів, рівень спожи-

вання яких близький до раціональної норми споживання чи перевищує її (зокрема яєць, картоплі). Коефіцієнти еластичності попиту на молочні продукти та витрат на їхнє придбання значно вищі, що вказує на очікуване суттєве збільшення місткості ринку цих продуктів за зростання реальних доходів населення. Ці коефіцієнти, однак, дещо поступаються коефіцієнтам еластичності попиту на м'ясопродукти та фрукти, рівень споживання яких в Україні також доволі низький. Тобто не можна стверджувати, що прагнення споживачів збільшити споживання молочних продуктів є найвищим порівняно з іншими видами продовольства.

Коефіцієнти еластичності витрат на придбання продуктів харчування вищі, ніж коефіцієнти еластичності попиту, обчислені на основі натуральних показників. Як зазначали, різниця відображає бажання споживачів платити більше – за якість продукції та інші вигоди. Ця різниця для молочних продуктів була дещо меншою, ніж для м'ясних, однак значно більшою, ніж на продовольчі товари, рівень споживання яких є високим відносно раціональних норм.

Таблиця 4

Коефіцієнти еластичності попиту на продукти харчування та витрат на їхнє придбання за загальними доходами домогосподарств України¹ на одну особу

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Коефіцієнт еластичності грошових витрат на продукти харчування	0,45	0,46	0,52	0,48	0,47
Коефіцієнт еластичності грошових витрат на придбання: молочних продуктів ²	0,49	0,45	0,52	0,52	0,46
м'ясопродуктів	0,55	0,55	0,68	0,60	0,61
яєць	0,06	0,13	0,17	0,24	0,31
фруктів	0,67	0,68	0,68	0,68	0,73
картоплі	0,03	0,22	0,16	0,28	0,27
Коефіцієнт еластичності попиту на: молочні продукти ³	0,38	0,38	0,43	0,40	0,35
м'ясопродукти	0,40	0,37	0,52	0,44	0,44
яйця	- 0,05	0,02	0,05	0,18	0,27
фрукти, ягоди, горіхи, виноград	0,56	0,56	0,54	0,58	0,58
картоплю	- 0,14	0,14	0,14	0,27	0,30

¹ Розраховано за даними статистичних збірників «Витрати і ресурси домогосподарств України» за відповідні роки.

² Молоко, сир, масло.

³ Молоко, молокопродукти та масло (в перерахунку на молоко).

Зростання реальних доходів населення забезпечить певне збільшення попиту на молочну продукцію та обсягів її продажу. Та, зважаючи на показники еластичності попиту, варто звернути увагу й на можливості, пов'язані з реалізацією цільової державної програми продовольчої допомоги малозабезпеченим верствам населення, зокрема пенсіонерам, частка яких серед споживачів молочної продукції є високою. Такі програми реалізують навіть у низці розвинутих країн світу, зокрема у США, де відповідні видатки вважаються формою підтримки сільського господарства (Пасхавер, 2016, с. 60).

Розглядаючи перспективи розвитку молочної скотарства в контексті споживчого попиту на молочну продукцію, варто звернути увагу на спроможність сільгоспвиробників здешевити молочну сировину, оптимізуючи витрати на її виробництво. Кращі можливості для цього є у великих молокотоварних підприємств, здатних реалізувати на практиці ефект масштабу виробництва та вкладати значні інвестиції в модернізацію ферм. Тому вітчизняні вчені (Бащенко та ін., 2017, с. 13; Железняк та Зарішняк, 2016, с. 99; Ігнатенко та Новак, 2020, с. 64) вважають, що основним напрямом розвитку молочної скотарства в перспективі є зосередження виробництва молока у великих господарствах.

Великі молочнотоварні ферми здатні забезпечити стабільні масові поставки великих обсягів якісної сировини на переробні підприємства. Водночас свою ринкову нішу мають знайти й малі сільгоспвиробники. Організувавши на кооперативних засадах переробку продукції на власних потужностях, вони можуть запропонувати покупцям молочні продукти з брендом місцевого виробника, що виділяються за споживчими характеристиками з-поміж продукції лідерів галузі. Характерні для окремих груп населення доволі високі показники еластичності грошових витрат на молочні продукти за доходом свідчать про перспективність реалізації відповідних бізнес-проектів у молокопродуктовому підкомплексі.

Висновки. Низький рівень доходів населення обмежує його купівельну спроможність і негативно впливає на місткість внутрішнього ринку молочних продуктів в Україні. Це так само зменшує інвестиційну привабливість молочного скотарства, інвестиції в розвиток якого здійснює доволі невелика кількість сільськогосподарських підприємств. За низького рівня доходів споживачі віддають перевагу дешевим продуктам низької якості, зокрема товарам молочної групи, виготовленим із використанням жирів рослинного походження.

Украй низький відносно рекомендованих норм рівень споживання молочної продукції населенням України дає підстави розраховувати на зростання попиту на цю продукцію, а отже, й на сировину для її виготовлення, за зростання реальних доходів населення. Оцінити ймовірність цих очікувань можна, використовуючи в дослідженні коефіцієнти еластичності попиту на молочні продукти та витрат на їхнє придбання за доходами. Розрахунки з використанням даних обстеження домогосподарств України показали, що відповідні коефіцієнти є відносно високими. Це вказує на перспективність інвестицій у підприємства молокопродуктового підкомплексу. Коефіцієнти еластичності грошових витрат на придбання молочних продуктів дещо вищі, ніж коефіцієнти еластичності попиту на них за доходами. Це свідчить про певну готовність споживачів нести додаткові витрати на придбання високоякісної продукції.

Зростання виробництва молока в господарствах населення створює додаткові стимули для інвестицій у товарне виробництво молока в сільськогосподарських підприємствах. У вітчизняному молокопродуктовому підкомплексі формується підхід, згідно з яким найперспективнішим є задоволення потреб переробних підприємств у якісній сировині продукцією, виробленою на великих молочнотоварних фермах. Наявність груп споживачів із диференційованими запитами створює можливості для знаходження своїх ніш на ринку молока й малим підприємствам.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Бащенко, М. І., Гладій, М. В., Мельник, Ю. Ф. та ін., 2017. Стан і перспективи розвитку молочного скотарства України. *Розведення і генетика тварин*, 54, с. 6–14.
- Божидарник, Т. В., Іванова, Л. С. та Гура, А. М., 2017. Організаційно-економічні засади розвитку молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах. *Економіка та управління АПК*, 2, с. 93–100.
- Варченко, О. М., Свиноус, І. В. та Липкань, О. В., 2017. Особливості формування попиту на продовольство в сучасних умовах. *Актуальні проблеми економіки*, 1, с. 50–61.
- Витрати і ресурси домогосподарств України у 2019 році*, 2020. Київ: Державна служба статистики України.
- Грибнюк, О. М., Лисак, М. А. та Пугачов, В. М., 2017. Еластичність попиту на харчові продукти. *Економіка АПК*, 6, с. 59–64.
- Жалдак, Г. П. та Косенко, М. Ю., 2020. Визначення еластичності попиту на товари споживчого кошика. *Молодий вчений*, 10(1), с. 30–36.
- Желєзняк, А. та Зарішняк, І. (2016). Розвиток вітчизняного ринку молочної продукції в умовах євроінтеграції. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Економіка АПК*, 23 (1), с. 97–101.
- Ігнатенко, М. М. та Новак, Н. П., 2020. Стратегічні напрями розвитку підприємств молочного скотарства та підвищення якості молока на засадах соціальної відповідальності. *Економіка та держава*, 7, с. 61–65.
- Козак, О. А., 2020. Соціально-економічні особливості споживання молочних продуктів в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, 1, с. 207–211.
- Пасхавер, Б. Й., 2016. Платоспроможний продовольчий попит. *Економіка АПК*, 9, с. 51–61.
- Росоха, В. В. та Петриченко, О. А., 2018. Розвиток ринку молока та молокопродукції в Україні. *Економіка АПК*, 8, с. 43–54.
- Синчак, В. П. та Самарічева, Т. А., 2016. Формування попиту та пропозиції на продукцію молокопереробних підприємств при зміні податкового навантаження з ПДВ. *Облік і фінанси*, 1, с. 124–131.
- Сільське господарство України 2019*, 2020. Київ: Державна служба статистики України.
- Степасюк, Л. М. та Тітенко, З. М., 2018. Формування рівня попиту на молоко та м'ясо ВРХ. *Агросвіт*, 6, с. 46–50.
- Федулова, І., 2018. Ринок молочної продукції України: можливості та загрози. *Товари і ринки*, 1, с. 15–28.
- Федулова, І. В. та Болотіна, І. М., 2014. Методичні засади розвитку продовольчого ринку з використанням функцій попиту. *Інтелект XXI*, 6, с. 46–58.
- Kvasha, S., Davidenko, N., Ivanko, A. and Titenko, Z., 2019. Modeling the partial equilibrium in the milk and dairy market in Ukraine. *Global Journal of Environmental Science and Management*, 5, p. 78–86.
- Vukadinovic, P., Damianjvic, A. and Krstic-Randic, J., 2017. The analysis of indifference and the price elasticity of demand between different categories of agricultural products. *Ekonomika Poljoprivreda*, 2017, 64(2), p. 671–685.
- Zhang, W. and Alston, J.M., 2018. The Demand for Inputs and Technical Change in the U.S. Dairy Manufacturing Industry. *Agricultural and Resource Economics Review*, 47(3), p. 533–567.

Стаття надійшла 01.06.2021

